

терміни, як *процесор, циркулятор, детектор, принтер, мультиплексер* та багато інших, які стали інтернаціональними.

Зараз настає другий етап у розвитку української термінології, коли вплив російської мови як першоджерела утворення термінів і як передавача іншомовних термінів себе вичерпав, а вплив англомовного чинника зростає і стає безпосереднім. Цей етап розпочався деякий час тому, коли, наприклад, перекладаючи з російської мови новітні складні терміни явно англомовного походження, треба було звертатися до першоджерела [2]. На цьому етапі можна зазначити такі характерні явища:

- 1) українська термінологія стає самодостатньою і починає розвиватися на своїй основі;
- 2) українські фахівці особливо ті, що працюють в найбільш динамічно розвивних галузях, все частіше користуються англомовними науково-технічними виданнями та друкують у них свої роботи;
- 3) часто виникають ситуації, коли фахівцям необхідно володіти однаковою мірою добре українською та англійською мовами, включаючи відповідну термінологію (наприклад, при розробці проектів в рамках міжнародного Українського науково-технологічного центру);
- 4) фахівці в Росії також вимушені все більше користуватися англомовними інформаційними джерелами;
- 5) настає епоха загальної глобалізації культури та економіки, яка, крім безумовних позитивних впливів на розвиток всіх країн, може нести певну негативну тенденцію, а саме, нівелювання національних культур [3].

Із проведеного аналізу випливають деякі важливі висновки практичного значення. Передусім видається важливим укладання галузевих енциклопедичних та термінологічних словників. В англо- та російськомовній науково-технічній літературі такі видання високого рівня добре відомі (див., наприклад, [4,5]) і ними можна певною мірою скористатися або здійснити їх переклад. Як показує досвід, цю роботу мають проводити спільно фахівці - представники точних наук та філологи, які працюють у галузі лексикографії.

1. А.Свідзинський. *Математичні методи теоретичної фізики*. -К.: Видавництво Олени Телізи, 1998.-442с.
2. В.Калашич, О.Медведева, М.Черняк, *Інтернаціоналізація науково-технічної термінології як чинник становлення й розвитку української терміносистеми // Українська термінологія і сучасність: Матеріали II Всеукраїнської наукової конференції*.-К.: НАН України, Інститут української мови, Комітет наукової термінології, 1997.-С.44-46.
3. М.Амсов. *Світ на порозі XXI століття // Доповіді НАН України*.1999.- №10. - С.3-14.
4. *Физическая энциклопедия*.-М.: Советская энциклопедия,1988.-Т.1.-704с.; 1990.-Т.2.-703с.; Большая Российская энциклопедия, 1992.-Т.3.-672с.; 1994.-Т.4.-704с.; 1998.-Т.5.-760с.
5. *Federal Standard Telecommunications: Glossary of Telecommunication Terms (Glos USA)*.-National Communications System. Technology and Standards Division, 1996.-Total 31 files, 7528 KB.

ОРФОЕПІЧНИЙ СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ ІНОЗЕМЦІВ

© Людмила Ковтуненко, 2000
 ПП "АРГУС-Україна", Київ

Орфоепічний словник, як відомо, це словник правильної вимови слів певної лексики для населення, яке розмовляє цією лексикою, або іноземців. У даній роботі розглянемо побудову орфоепічного словника української мови для іноземців.

Словник створено на основі орфоепічного словника української мови для українців (розроблений та підготований до видання автором статті), автоматизованої словникової

системи та програмного виведення сучасних артикуляційних норм та правил, представлених сучасним українським правописом. Автоматизованою системою програмно будуються орфоепічні правила, узгоджені з сучасною літературною вимовою звуків.

Словникова стаття очолюється вихідною морфологічною формою реєстрової одиниці в її орфографічному оформленні. За правилами транскрибування українських слів латинкою було автоматично побудовано відповідні транскрипції для кожної реєстрової одиниці базового словника. Тому за реєстровою одиницею подається латинкою її транскрипційний варіант.

Перетворення правописних правил в орфоепічні здійснюється шляхом приведення у відповідність алфавітних літер і транскрипційних знаків латинкою. Такі транскрипційні знаки вживаються для позначення твердих приголосних та голосних. Якщо такі приголосні в певних позиціях вимовляються м'яко чи пом'якшено, то в транскрипції за ними згори дається рисочка (n',z'), якщо напівпом'якшено - за ними ставиться перевернута догори кома (b',g') і т.ін.

Автоматизоване виведення орфоепічних особливостей морфологічного характеру стосується утворення непрямих відмінюваних форм повнозначних слів та сучасного українського словотвору усіх частин мови. У зв'язку з цим відмінювані форми реєстрових одиниць наводяться тільки тоді, коли їх вимова відрізняється від вимови вихідної форми і тільки та частина, яка відрізняється від певної вихідної форми. Наприклад, у суфіксальних іменниках жіночого роду типу *лінгвістка*, крім вихідної транскрипційної форми [lɪŋv'ɪstka] наводяться латинкою транскрибовані кінцівки форм непрямих відмінків: родового однини -ku', давального й місцевого однини -sɛ і та родового множини -tok.

Автоматизоване опрацювання морфологічної будови реєстрових одиниць для виявлення орфоепічних особливостей чергування голосних та приголосних у слові базується на зіставленні фонетичних характеристик транскрипційного варіанта повної вихідної морфологічної форми з повними формами непрямих відмінків. Тільки після цього встановлюються квазіфлексії непрямих відмінків для подання в орфоепічному словнику. Морфологічні форми непрямих відмінків виводяться з реєстрової одиниці, тому всі відмінні від неї орфоепічні ознаки характеризуються як зміни вихідної форми. При позначенні орфоепічних особливостей форм непрямих відмінків автоматизовано враховується вимова наголошених і ненаголошених голосних у флексіях та зміни, що відбуваються у фонетичному й акцентуаційному складі основ при поєднанні їх з відповідними флексіями непрямих відмінків. Відбір закінчень для відображення орфоепічних особливостей морфології слова залежить від фонетичної специфіки транскрипційного варіанта вихідної словоформи.

Автоматизована система буде транскрипційні знаки для позначення фонетично зв'язаних наголошених і ненаголошених голосних в орфоепічному словнику.

Отже, автоматизована система при перетворенні орфографічних форм в орфоепічні працює із зведеним співвідношенням алфавіту та його транскрипційних відповідників у даному словнику латинкою.

При виведенні орфоепічних правил з орфографічного словника автоматизована система визначає м'якість, пом'якшення та напівпом'якшення при відмінюванні й у словотворі, пов'язане з чергуванням в основі слова певних голосних. Враховується й те, що приголосні пом'якшуються або напівпом'якшуються в кінці слова, тому тут до виведення артикуляційних орфоепічних правил підключається в програмі ще блок морфології, де

врахована залежність фонетичних змін від морфологічно обумовлених позицій голосних і попередніх приголосних у слові.

У словнику розрізняється основне та побічне наголошування. Основне наголошування позначено вправо нахиленою рисочкою над наголошеною голосною чи транскрипційним знаком наголошеного звука, для побічного наголошування вживається вліво нахилена рисочка. У сучасній українській літературній мові основний наголос падає на прості слова, а допоміжний у словнику відображено тільки у складних словах.

В результаті автоматизованої обробки словникової бази орфоепічного словника української мови для українців за допомогою конвертора до поліграфічної системи готується макет видання "Орфоепічного словника української мови для іноземців" (близько 120 тисяч слів).

Словник реалізовано на мові програмування CLIPPER, що фундується на dBase технології та базах даних dbf-структури.

1. Ковтуненко Л.С., Щербакова Н. В. *Комп'ютерний орфоепічний словник української мови* (IV міжнародна наукова конференція "Українська науково-технічна термінологія": тези допов./ Львів, Державний університет "Львівська політехніка", 1996.) 2. Ковтуненко Л.С. *Комп'ютерні аспекти лексикографічних систем* /журнал "Мовознавство", 4-5/ 1996. - С.28-34). 3. Ковтуненко Л.С., Ярун Г.М. *Автоматизована словникова система* (II міжнародна наукова конференція "Українська науково-технічна термінологія": тези допов./ Львів, Львівський політехнічний інститут, 1993. - С.115-116). 4. Ковтуненко Л.С., Ярун Г.М. *Комп'ютерний аналіз та синтез орфографічного словника української мови* (III міжнародна наукова конференція "Українська науково-технічна термінологія": тези допов./ Львів, Державний університет "Львівська політехніка", 1994. - С.246-247)

СТРУКТУРА БАГАТОМОВНОГО СЛОВНИКА ВІЙСЬКОВИХ ТЕРМІНІВ

© Лілія Пономаренко, 2000

Житомирський військовий інститут радіоелектроніки

У 1999 році був опублікований нами п'ятимовний словник військових термінів

/ П о н о м а р е н к о Л. О. *Короткий українсько-російсько-англо-німецько-французький словник військових термінів // Військова та військово-технічна термінологія: Науково-методичні матеріали. – Житомир: ЖВІРЕ, 1999. – Вип. 10. – С.54–181./*

У кожній статті цього словника послідовно подаються еквівалентні терміни української, російської, англійської, німецької і французької мов. Наприклад:

укр.	<i>молóдший сержáнт, -а</i>
рос.	<i>млáдший сержáнт</i>
англ.	<i>junior sergeant</i> [ˈdʒuːnjə ˈsɑːdʒ(ə)nt]
нім.	<i>Úntersergeant m</i>
фр.	<i>sous-sergent m;</i>
укр.	<i>контпрáзвідка, -и; протирáзвідка, -и</i>
рос.	<i>контпрáзвѣдка</i>
англ.	<i>intelligence police</i> [inˈtelɪdʒ(ə)ns pəˈliːs]; <i>counter-intelligence</i> [ˈkauntərɪn,telɪdʒəns]; <i>counter-espionage</i> [ˈkauntər,espɪəˈnɑːʒ]
нім.	<i>Spionágeabwehr</i> [-зə-] f; <i>Ábwehrdienst m</i>
фр.	<i>contre-espionnage m.</i>

Словник укладений за тематичним принципом та містить такі розділи: а) ОСОБОВИЙ СКЛАД; б) ВІЙСЬКОВЕ ЗВАННЯ; в) ПІДРОЗДІЛ І ПОСАДА; г) РОДИ ВІЙСЬК ТА